

Uit de geschiedenis van de Doopsgezinde Gemeente te Staveren

Dezer dagen was het honderd jaar geleden dat het tegenwoordige Kerkgebouw der Doopsgezinde Gemeente in gebruik werd genomen.

24 Augustus wijdde de toenmalige leraar der gemeente in Staveren Ds. D. S. Gorter dit kerkgebouw in met een prediking over Hebr. 10:25, waarvan de leden, zo schreef een der leden in een brief aan de Amsterdamse Gemeente, zeer gesticht huiswaarts keerden. Meer wordt ons over deze plechtigheid niet vermeld, ja de toenmalige kerkeradsleden waren zulke slechte geschiedschrijvers, of wat ook kan, hun opvolgers bewaarden de notulenboeken zo slecht, dat het archief der gemeente zelfs de datum der inwijding niet vermeldt.

Alleen werd in de daarop volgende week een afrekeningsvergadering van de kerkeraad gehouden, waarop besloten werd aan een zekere Kaatje een dubbeltje uit te keren, wegens het rondzeggen van de inwijding van de nieuwe kerk.

Over de plaats van de vorige kerk is weinig te zeggen, nog is over haar uiterlijk iets bekend. Zij moet ruim geweest zijn, en aan 300 mensen plaats geboden hebben, en was al in 1810 aan restauratie toe. Zij stond in de zogenaamde Dubbele buurt of Dubbelstraat, ongeveer waarschijnlijk waar nu de huizen van de oostzijde van de Voorstraat ophouden, en dan nog wat meer het land in. Staveren was oudtijds naar het zuiden veel groter dan tegenwoordig (de resten van een brug zijn nog zichtbaar tegenover de Bijzondere School, waar nu helemaal geen huizen meer staan). Maar in 1851 was dat ook al buiten de stad, en men besloot dus de kerk wat meer naar het centrum van de bewoonde kom te verplaatsen. De oude kerk werd afgebroken, de aarde die er zich onder bevond werd als teelaarde verkocht en leverde f 500.- op. Giften en ondersteuning kwamen in van zuster gemeenten, de leden droegen hun deel bij, en de kerk kwam tot stand voor de kapitale som van f 1782.68. Op een stuk grond toebehorende aan de destijds levende heer Pieter Loodsma werd de kerk gebouwd, en de bouwer was Jan Wijbrands. Voor dat bedrag kon inderdaad alleen in de goede oude tijd een nieuwe kerk gebouwd worden.

De nieuwe kerk die er vroeger van buiten enigszins anders uitzag dan tegenwoordig (in 1904 werd de Westermuur met het oog op doorregenen met een cementlaag bepleisterd) was dus veel kleiner dan de oude, maar de gemeente was ook veel kleiner geworden: de nog geen 50 leden van die tijd (het laagste getal is in 1838, 25 gedoopte leden), tezamen met hun kinderen dus hoogstens 125 zielen, hadden heus geen 300 zitplaatsen meer nodig. Wanneer men nog 50 jaar terugtelt, omstreeks 1806 toen was het anders en was de kerk zeker niet te groot geweest, toen waren er nog ruim 100 leden, daarbij de kinderen niet inbegrepen, maar de jaren 1800-1850 waren slechte jaren geweest, niet alleen voor de kerk maar ook voor de gehele stad. Less

wel een gemeente, die met haar tijd meeging: zo is zij er al vrij vroeg toe overgegaan om een zoals men destijds zeide „gestudeerde” predikant te beroepen in plaats van de vroegere „liefdepredikers”, dit waren leden der gemeenten, die zelf voor de verzorging der dienst zorgden, en soms eigengemaakt, soms ook wel eens van anderen overgeschreven preken hielden, zonder daarvoor enige betaling te ontvangen. Meestal waren er dan trouwens meer van zulke predikers tegelijk, vaak wel 4, die dan de beurten onder elkaar verdeelden, terwijl voor Doop en Avondmaal predikers van buiten overkwamen, oorspronkelijk de zogenaamde oudsten, toen men verschil in rang maakte tussen predikers, die niet en oudsten die wel Doop en Avondmaal mochten bedienen, en nieuwe predikers bevestigden, maar dit onderscheid is grotendeels al in de 17de eeuw verdwenen, tenminste bij de groepen, die in Staveren gemeenten hadden. Waren er dan meer groepen in deze gemeente? Ja, want in 1591 blijken er al 2 verschillende gemeenten te bestaan: ten eerste de Oude Friese of Vlaamse gemeente, dit was de strengere groep, die fel gekant was tegen huwelijken met niet leden der eigen gemeente, ze waren streng in het toepassen van de ban en het weren van het Avondmaal van zich misdragende leden; en daarnaast was de jonge Friese of Waterlandse groep, de zogenaamde grove Mennisten, die wat milder over deze dingen dachten. Dit duurde tot omstreeks 1700 en daarna zijn de gemeenten gelukkig al verenigd, en nog in 1750 noemt men zich de Verenigde Vlaamse-Waterlandse Doopsgezinde gemeente.

Zij werd steeds bediend door liefdepredikers, totdat in 1764 de laatste liefdeprediker oud werd, en men een student van het Amsterdams Seminarium beriep, die dan de eerste gestudeerde en betaalde predikant werd. Betaald, maar niet uit de gemeentekas, er wordt subsidie gevraagd (en dat terwijl in dezelfde tijd de gemeente steeds overhield, maar dat was voor de armenkas), en drie maal per jaar mocht de toenmalige Ds. de Jong dan ook een collecte afkondigen voor zijn tractement. Gelukkig heeft dit niet lang geduurd, en al gauw kwam er een intekenlijst voor dat doel. Voor die gemeentekas bleef echter de diaconie de hoofdzaak, en het uitgavenboek laat dan ook lange lijsten van uitgaven en giften zien dit werk betreffende. In 1871 kwam de tegenwoordige pastorie, van 1854 tot 1901 deed de gemeente het met een voorzanger. Al deze jaren heeft Frederik Bok de gemeente met zijn voorzang gediend. Voor al dit werk ontving hij van de gemeente een zilveren tabaksdooz. In 1901 was dit niet meer nodig daar op 6 Jan van dat jaar het orgel werd ingewijd. Zo zijn dan enige beelden en gebeurtenissen voorbij gegleden; veel is er onvolledig gebleven, wegens gebrek aan gegevens. Het eigenlijke gemeenteleven is ongeveer 400 jaar

Ingezonden

(Buiten verantwoordelijkheid der Red.)

Men schrijft ons:

T.B.C.-BESTRIJDING....

....is volgens iedere Nederlander uitermate noodzakelijk voor het behoud van onze volksgezondheid.

Om het werk, dat de Christelijke Sanatoria en D.E.L. doen, in stand te houden, is er veel geld nodig. Met het geld dat door giften, donaties en contributies binnenkomt, kunnen alle patiënten niet geholpen worden.

Dit jaar nu houden de Christelijke Sanatoria en D.E.L. bovendien een gezamenlijke collecte.

Hierdoor vrezen wij, dat de opbrengst voor elk der samenwerkende instellingen kleiner zal worden. Aan ons allen nu de taak om mede te werken om deze gezamenlijke collecte zo goed mogelijk te doen slagen.

Dit kan op twee manieren:

1e. door U zelf op te geven als medewerker(ster).

2e door voor deze collecte het viervoudige te geven van wat U anders geeft.

Ook het „oude geld”, dat voor U geen waarde meer heeft, kunt U nu benutten. Dit heeft voor ons de volle waarde!

De bij deze collecte betrokken instellingen zijn: „Sonnevanck” en „Zonnevoren”, twee Protestants-Christelijke sanatoria, die echter niet alleen hun deuren openen voor Protestanten, maar voor een ieder.

I.P.S. Interkerkelijk Protestantse Stichting Zuid-Nederlands Sanatorium. een sanatorium in oprichting, dat beoogt voor Protestanten in Zuid-Nederland een eigen sanatorium te worden, waar zij in een hun passende omgeving verpleegd kunnen worden, hetgeen de rustkuur zeer zeker ten goede zal komen.

D.E.L., het Fonds tot bestrijding der Tuberculose „Draagt Elkanders Lasten” (het t.b.c.-fonds van de Christelijke vakbeweging), dat zijn leden steunt, die in hun gezin met deze gevreesde ziekte in aanraking komen. Maakt deze collecte dus tot een succes!!

De Londense brandweer heeft 5 uur werk gehad om een kat op het dak van een huis met vijf verdiepingen te vangen. Ze zat in een schoorsteen en was bijzonder wild. Ze is nu aan de dierenbescherming toevertrouwd.

De volgende leraren hebben de gemeente gediend:

Omstreeks 1682 Jan Jans Blanckert, Feike Wiebes van voor 1731 tot voor 1743 Tjaard Gerbrands, van voor 1731 tot 1754 Pieter Martens 1723-1764. Tjaard Annes van voor 1731 tot voor 1743, Wiebe Feikes van voor 1731-1743. Jan Backer 1740-1755. Tjaard Tijssens, Abraham van der Werff, Corn. de Jong 1764-1783, Pieter Klomp 1784-1798, J. W. van Douwen 1798-1811, J. v. de Boogh Bleeker 1816-1830.

Vel

In jaren fers t der de te inte tot a leidt. op de schoots len ka delen ring l speciaa technie waring der zi middel. Er kon ven vo danig reiken aan de die vo Friese grasma hoofdz waardis veelvul te is ze bulten en een twee n Daartus die, in koppes grassen laag en beperke naal oc weg ve siothe o deloos. De o moet g onmidde ondoorl terven waterhu stoord. en kan het gev male zo marant natte z Het kelijke te gerald nig succ de R.L. gen, de deze gro zijn in percelen ze verbi De gr ploegd, de onde en daar bewerkt, deze we en het voerd, bouw ge vend gro ste resul bevredige

dat bedrag kon inden... alleen in de goede oude tijd een nieuwe kerk gebouwd worden.

De nieuwe kerk die er vroeger van buiten enigszins anders uitzag dan tegenwoordig (in 1904 werd de Westermuur met het oog op doorregenen met een cementlaag bepleisterd) was dus veel kleiner dan de oude, maar de gemeente was ook veel kleiner geworden: de nog geen 50 leden van die tijd (het laagste getal is in 1838, 25 gedoopte leden), tezamen met hun kinderen dus hoogstens 125 zielen, hadden heus geen 300 zitplaatsen meer nodig. Wanneer men nog 50 jaar terugtelt, omstreeks 1806 toen was het anders en was de kerk zeker niet te groot geweest, toen waren er nog ruim 100 leden, daarbij de kinderen niet inbegrepen, maar de jaren 1800-1850 waren slechte jaren geweest, niet alleen voor de kerk maar ook voor de gehele stad. Lees slechts wat een schrijver omstreeks 1850 van de stad zegt:

„Tussen golvende erven van met ruigte en grauwe bedekte puinhopen, bevinden zich nog enige bouwvallige huizen, half gesloopt, muren men bonte tegelen en dicht gespijkerde vensters. De smalle puinwegen die derwaarts lopen, zijn met afbraak van Staverens voormalige huizen bedekt. De overblijfsels van vloeren, pannen, met roet doortrokken gevelstenen, verglaasde estriken, alles toont de treurige sloping dier eertijds zo vermaarde residentiestad van Stavo aan. Bij huur of koop worden de woningen voor zeer geringe prijzen afgestaan, het is overal stil, somber en levenloos, en de verarmde bewoners schijnen in de vervelende woningen zonder nering of hantering moedeloos neder te zitten.

In deze achteruitgang deelde de Doopsgezinde gemeente ook. De rijkere leden van vroeger overleden, of vertrokken, en het was slechts een handjevol armeren, die overbleven. Het kapitaal was grotendeels verloren gegaan in de Franse tijd door de maatregelen van Napoleon. En daar waren de vaders nu zuinig voor geweest, die kans gezien hadden tussen 1720 en 1760 het bezit der gemeente van f 300.- op f 20.000 te brengen en in 1797 bedroeg dit bedrag zelfs f 30.000. In 1816 was er nog maar f 7000 over, terwijl de 8 woningen die de gemeente in 1808 bezat in de daarop volgende jaren alle wegens bouwvalligheid, en bij gebrek aan huurders of bewoners gesloopt moesten worden.

Bijna was het dus zover gekomen dat Staveren het voorbeeld had moeten volgen van Bakhuizen, waar in 1799, en Koudum waar in 1809 de gemeenten opgeheven werden (de huidige Koudumer gemeente dateert pas van 1870). Wel moest men afzien van het voorrecht een eigen predikant te hebben: als in 1830 Ds. v. d. Boogh Bleeker, met emeritaat gaat, combineert de gemeente zich met Warns tot 1863. Dan komt er nog een predikant voor Staveren alleen, Ds. Leendertsz van 1866-1873, maar ook dan is het weer onmogelijk om alleen te blijven, en komt de combinatie met Molkwerum tot stand, waarbij in 1942 dan ook Hindeloopen gevoegd wordt, en na opheffing van Molkwerum blijft het dan Staveren-Hindeloopen zoals dit nu nog is. Staveren was in sommige dingen

mocht de toenmalige Ds. de Jong dan ook een collecte afkondigen voor zijn tractement. Gelukkig heeft dit niet lang geduurd, en al gauw kwam er een intekenlijst voor dat doel. Voor die gemeentekas bleef echter de diaconie de hoofdzaak, en het uitgavenboek laat dan ook lange lijsten van uitgaven en giften zien dit werk betreffende. In 1871 kwam de tegenwoordige pastorie, van 1854 tot 1901 deed de gemeente het met een voorzanger. Al deze jaren heeft Frederik Bok de gemeente met zijn voorrang gediend. Voor al dit werk ontving hij van de gemeente een zilveren tabaksdooz. In 1901 was dit niet meer nodig daar op 6 Jan van dat jaar het orgel werd ingewijd. Zo zijn dan enige beelden en gebeurtenissen voorbij gegleden; veel is er onvolledig gebleven, wegens gebrek aan gegevens. Het eigenlijke gemeenteleven is ongeveer 400 jaar oud, want omstreeks 1550 was het de reizende prediker L. Bouwens die ook in Staveren kwam en daar de Pot Kerk oprichtte, doch verder speelt zich veel in het verborgene af. Verscheidene predikanten hebben de gemeente gediend en hebben het zaad des Evangelisch gezaaid, het Koninkrijk Gods gediend en verkondigd. Zij hebben gedoopt en het Avondmaal gevierd. Ze hebben bemoedigd en getroost, zijn vele ten zegen geweest, in de eeuwen die achter ons liggen, in de tijd van nu, en naar de gemeente hoopt in de jaren die nog komen.

uur werk gehad om een kat op het dak van een huis met vijf verdiepingen te vangen. Ze zat in een schoorsteen en was bijzonder wild. Ze is nu aan de dierenbescherming toevertrouwd.

De volgende leraren hebben de gemeente gediend:

Omstreeks 1682 Jan Jans Blauckert, Feike Wiebes van voor 1731 tot voor 1743 Tjaard Gerbrands, van voor 1731 tot 1754 Pieter Martens 1723-1764. Tjaard Annes van voor 1731 tot voor 1743. Wiebe Feikes van voor 1731-1743. Jan Backer 1740-1755. Tjaard Tijssens, Abraham van der Werff, Corn. de Jong 1764-1783. Pieter Klomp 1784-1798. J. W. van Douwen 1798-1811. J. v. de Boogh Bleeker 1816-1830.

Tezamen met Warns D. S. Gorter 1834-1854, L. v. Cleeff 1854-1857, P. Brouwer 1857-1863.

Zelfstandig geworden: C. Leendersz 1866-1873,

Gecombineerd met Molkwerum G. Vrijer 1873-1875, J. A. Oosterbaan 1876-1878, P. K. Bijl 1879-1881, A. A. Deenik 1881-1899, G. Wuite 1899-1902, H. Hooghiemster 1902-1908, J. M. Erkelens 1908-1913, J. G. Tierichs 1914-1921, H. J. Busé 1922-1926, Mej. J. v. d. Ban 1927-1932, Mej. M. de Boer 1932-1939, Mej. S. E. Treffers 1941-1946, L. Laurensse 1949-heden.

natte
Het
kelijke
te ger
oig su
de R.I
gen,
deze g
zijn i
percel
ze ver
De
ploegd
de o
en ga
Lewer
deze
en be
voerd,
bouw
vend
ste re
bevre
fers b
Onbew
1650;
snede;
de twe
Bewerl
1894 k
snede;
de twe
De
bij de
tweede
de kw

Hofkesjonge en 'e straf dêrtoar.

Forhinne waard der mear oan hofkesjongen dien as hjoed de dei. Oft er nou dan gjin appels en parren stellingen wurde troch it jongfolk? Ik soe sizze: ek noch wol, mar it feit dat hast elts ien of mear fruchtbeamen hat en dat er folle mear „fruit“ brûkt wurdt as forhinne hat dêr fêst wol hwat oan foaroar....

By Teije-Lies oan 'e Wikelderdyk waard dat foaral troch de jonges fan 'e Pikeskoalle dien en op in heechst bretale wize. Ik ha it wol mei makke, dat de bende as minhear Timmer, it head, nei hûs wie om kofje de Wikelderdyk út draefden en Lieske fregen om appels of parren te keap. As it minske dan mei in bakje fol by de doar kaem, waard er frege om oaren. Hja helle se en o wê, dan hellen de grêtste banditen in swerwer of in oar stikje fjûrwurk op 'e lappen. Dat ûntplofte as it minske kaem en.... de parren en appels wierne foar it grabbellen.

Siktaris Wijma wenne neist de printerij oan 'e Wikelderdyk. Hy hie in stikmannich goede fruchtbeammen yn 'e tûn en ien wie in tige lekkere sûkerpar....

By ús thúshierne se ús tige forbearn yn 'e parren en appels by bûrman te gean, mar dy sûkerparren alle dagen foar de eagen....

It wetter roan jin om 'e toskan.

Wy hierne frij fan skoalle. Douwe, Cor Boot en ik, roanen op 'e buorren; wy forfeelden ús. Ien fan úses sei: ik soe wol sin oan in lekere par of appel hawwe, mar hoe komme wy der oan! Ik sei: ik wit wol in beam fol fijne sûkerparren.. en fansels doe wie de forlieding dêr ek. Dizze forlieding wie nammen to slimmer, doe 't ik sei, dat

Ut myn Balkster I

siktaris Wijma ek in pear dagen út-fanhûs wier, mar ik sei der by, dat ús heit en dy it abselút net hawwe woenen, dat wy by in oar hofkesjongen gyngen en foaral net by bûrman Wijma....

Fan praet komt praet en dêr waard bisletten, dochs mar ris efkes op it lân to sjen, hoe it like.

Wy oer it lân fan Roelof Jeens Dykstra en sjen yn 'e tûn fan Siktaris. Ja, der stie de sûkerparre-beam yn folle pracht! Fol, siet er. Hjir soe men ien-twa parkes fêst net misse.... Ek stie de beam net sa fier fan it stek by it lân. Dat Siep en Douwe en Cor soene it mar ris prebearje. Us Jaap en ik soene wol útsjen as der ek forrie wie, mar wy woenen dêr net yn 'e tûn komme; nou ja, mei parte.... fansels wol.

Douwe siet yn in pear tellen yn 'e beam. Siep en Cor grabbelje en doe fansels fuort.... Hja hiene de bûsen fol en ek it kyltsje (bloeske) pûle út. Safolle hiene hja, dat ik it útstel die om hwat wy foartdaliks net op koene to forstopjen yn in holle wylgebeam, dy 't op it lân fan Dykstra stie, nest de sleat fan Wiger Otter.... efter de hûzen op 'e Wikelderdyk.

Dêr stienen in hiele rige beamen doedestiids en dit útstel kaem de oare mannen net sa min foar. Alinne myn broer en ik moasten bilove, dat wy — dy 't er it tichtst by wennen — net de hiele opbringst dêr wei helje soene....

It bleau de moarns by dizz iene strooptocht. Mar yn 'e neimidde wie de bût op en hiene wy deselfde maten hwer om 'e doar en hel-

len ús
Jitris
pen d
hwer
Mar
hear M
'e oalj
hie in
skodzj
dersyk
fan 'e
Bop
parren
ma en
ren, d
net op
Mar
siet, w
en liet
kene t
Doe
kaem,
forteld
Siktari
Boarge
net ma
De
ten ne
allinne
sin oan
dan út
Snei
tsjerke
Wy ne
de Roc
wacht
oan 'e
Rekers
nei it
trepper
wen lā
it hol
Boarge
mocht.